

Rzeczpospolita - królestwo czy republika? Polskie wzorce obywatela.

1. Wykonaj polecenia na podstawie tekstów źródłowych.

Fragmety XVII - wiecznego traktatu Szymona Starowolskiego o ustroju Rzeczypospolitej

" Władza w Polsce składa się z trzech podstawowych i prostych form republiki, która zakładają rządy albo kilku, albo wielu, czyli wszystkich do pewnego stopnia, w oparciu o równość praw. Mamy tedy króla nie z dziedzictwa, lecz w drodze elekcji kreowanego, który jest najwyższym wykonawcą praw ustanowionych na sejmach. Mamy senat, ze znaczniejszej szlachty wybrany i do przestrzegania tychże praw powołany. Mamy posłów sejmowych, obranych w wolnym głosowaniu każdej prowincji, a wyznaczonych do uchwalania na sejmie praw, jakoby trybunów jakichś, którzy i władzę króla, i senatu nadmierny autorytet ograniczają. [...] Tak więc król Polski i pan najwyższy wszystkich prowincji podległych Koronie, jakbykolwiek był potężny, to jednak obowiązany był żyć w ryzach prawa i uchwał senatu, i choć samo ogromne Królestwo władzy monarszej jest poddane, niemniej czujna wolność szlachecka tak majestat królewski, jako i autorytet senatu poniekąd miarkuje, i w ten oto sposób prawa równości określają i króla, i wszystkie stany Królestwa"

Konstytucja RP z 1997

Art. 126.

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej jest najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej i gwarantem ciągłości władzy państwowej.
2. Prezydent Rzeczypospolitej czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji, stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium.
3. Prezydent Rzeczypospolitej wykonuje swoje zadania w zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji i ustawach"

a. Wymień cechy ustroju Rzeczypospolitej z czasów rządów królów elekcyjnych.

.....
.....
.....

b. Zapisz w tabeli podobieństwa i różnice pomiędzy pozycją w systemie władzy dawnego elekcyjnego króla polskiego i współczesnego prezydenta.

	<i>Król elekcyjny</i>	<i>Prezydent RP</i>
<i>Różnice</i>		
<i>Podobieństwa</i>		

--	--

2. Skreśl nieprawidłową odpowiedź.
 - a. Sejm walny składał się z trzech stanów: **króla / senatu / sejmu/ stanu trzeciego.**
 - b. Zgodnie z ustrojem demokracji szlacheckiej bez zgody **króla / sejmu** nie można było wprowadzić nowego prawa.
 - c. Sejm walny zbierał się **co miesiąc / raz na 2 lata.**
3. Wymień kompetencje sejmu walnego.

.....
.....
.....

4. Wykonaj polecenia na podstawie tekstu źródłowego.

"Obrady sejmu inaugurowała msza do Ducha Świętego. Następnie posłowie ziemscy i senat w asystencji króla zbierali się w osobnych pomieszczeniach. W latach pięćdziesiątych XVI wieku posłowie obierali już regularnie swojego marszałka. Witał on i żegnał króla, i często występował w imieniu izby z wnioskami czy sprzeciwami. [...] Marszałek kierował pracami koła poselskiego. Marszałek wielki koronny natomiast utrzymywał spokój w senacie: udzielał głosu, stukał laską, by uciszyć gwar, dysponował zbrojną strażą.

Po wstępnych rozdzielonych obradach izby spotykały się w senacie, co stanowiło formalnie rozpoczęcie sejmu i wraz z "witaniem" poselskim króla; w imieniu monarchy odpowiadał kanclerz lub podkanclerzy, po czym każdy z posłów witał władcę ucałowaniem ręki. [...]

Roboczy tok obrad izb połączonych rozpoczynała "propozycja" królewska, wygłaszana przez jednego z kanclerzy. Na temat propozycji wypowiadali się następnie senatorowie w trybie opiniodawczym, a nie głosowaniu. Najczęściej były to "wota" osób zasiadających na najwyższych według hierarchii krzesłach i w kolejności dyktowanej tą hierarchią. [...] Dziesięć pierwszych miejsc zajmowali arcybiskupi i biskupi. Pierwszym senatorem świeckim był kasztelan krakowski. [...] Po wysłuchaniu wotów senatorskich posłowie udawali się do swojej izby, aby dyskutować propozycje od tronu i przymierzać do niej instrukcje otrzymane wraz mandatem od sejmików [...]. [...] Projekty uchwał powstawały najczęściej we współdziałaniu kancelarii królewskiej, do której należała ich redakcja, z senatem. [...] [W wyniku ruchu egzekucyjnego] z projektami uchwał mógł występować każdy z sejmujących stanów - król, senat, izba."

- a. Kto przewodniczył obradom sejmu i senatu? W jaki sposób ich wybierano?

.....
.....
.....
b. Kto w sejmie walnym miał inicjatywę ustawodawczą?
.....
.....

5. Wyjaśnij pojęcia.

a. Konstytucja sejmowa

b. Interreks.....

c. Sejm ekstraordynaryjny.....
.....

6. Wykonaj polecenia na podstawie tekstu źródłowego.

Pospolite ruszenie podczas zmagania z wojskami szwedzkimi w 1655 r. pod Ujściem

"Pospolite ruszenie szlachty liczyło jakieś 15 tys. ludzi. [...] Na widok Szwedów łanowi (żołnierze) rzucili się do ucieczki, roznosząc wieść, że nieprzyjaciel przeszedł Noteć. W obozie powstał popłoch i gdy "jedni strachem przejęci ujeżdżali tak tłumnie, że cała noc grzmiało od wozów szkap rumoru, a odważniejsi biegali z chorągwiami po obozie, aby zaradzić złemu - gwardya szwedcka przeprowała się pod Dziembowem, wskutek czego, gdy weszło słońce 25 lipca, pospolite ruszenie znalazło się w matni"

a. Oceń organizację i wartość bojową pospolitego podczas działań opisanych w tekście.
.....

b. Porównaj ten opis z niechęcią szlachty do płacenia podatków, która głosiła, że w razie potrzeby sama obroni ojczyznę.
.....
.....
.....

7. Wykonaj polecenia na podstawie tekstu źródłowego.

" Dzisiaj w Europie najpowszechniejsza opinia, najogólniejsza nienawiść istnieje przeciwko rządowi feudalnym, to jest przeciwko udzielności samej szlachty. Widzę w wszystkich krajach narody na trzy części podzielone: na szlachtę, która w swojej ręce trzyma wszystko objęła, na dumniejsze rodziny [arystokrację] [...], i na lud, który sam tylko skrzywdzony, ale mało oświecony będąc, swojej mocy nie zna, o odebraniu swoich praw nie myśli, lecz gotów wiązać z tym, kto mu więcej pożytku ukaże.

[...] Ja życzyłbym, aby ustawa rządu w Rzeczypospolitej tak powiązała ze sobą lud, szlachtę i tron, aby nigdzie królowie nie mogli się łączyć z ludem przeciwko szlachcie ani szlachta nie miała mocy szkodenia ludowi, łącząc się z tronem. [...] Władza prawodawcza znajdować się będzie w sejmach złożonych z równej liczby posłów z szlachty i z miast. Pierwszeństwo, szlachetność przynależć będzie szlachcie. Urzędy cywilne i wojskowe podług osobistej zdadności, równie szlachta jako i mieszczenie posiadać mogą. Ta szlachta stanie się pośrednikiem między tronem i ludem. Nie będzie w Polsce trzech nieprzyjaciół, ale jeden naród."

a. Wymień 4 postulaty Stanisława Staszica i opisz próbę ich realizacji przez reformy Sejmu Czteroletniego.

.....
.....
.....

b. Przedstaw strukturę społeczną ówczesnej Polski.

.....
.....

c. Na czym - zdaniem autora tekstu - polegała funkcja szlachty?

.....
.....